

Rezolvencia

12. prednáška

Logika pre informatikov a Úvod do matematickej logiky

Ján Klúka, Ján Mazák, Jozef Šiška

Letný semester 2022/2023

Univerzita Komenského v Bratislave
Fakulta matematiky, fyziky a informatiky

Rezolvencia

Rezolvencia vo výrokovej logike

Prevod do klauzálnej teórie a skolemizácia

Rezolvencia v logike prvého rádu

Rezolvencia

Automatické dokazovanie v logike prvého rádu

Vyplyvanie vo výrokovej logike je rozhodnuteľné.

SAT solver vždy skončí a rozhodne splniteľnosť,
v najhoršom prípade v čase $O(2^n)$ pre n atómov.

Logika prvého rádu **nie je rozhodnuteľná**
(ak by bola, vedeli by sme riešiť problém zastavenia).

Vďaka tomu, že je úplná, však ku každému pravdivému tvrdeniu (vyplyvanu formuly z teórie) existuje dôkaz. Možno preto postupne enumerovať všetky dôkazy, až kým nenájdeme vyhovujúci. Problém vyplyvania v prvorádovej logike je teda **čiastočne rozhodnuteľný**.

Dokazovací systém má podstatný vplyv na to, ako dlho v praxi potrvá nájdenie dôkazu (a či nám vystačí dostupná pamäť).

Ako fungujú automatické dokazovače v logike prvého rádu

Prvé automatické dokazovače využívali prvorádovú verziu DPLL.

Niektoré automatické dokazovače využívajú modifikované tablá.

Väčšina automatických dokazovačov (napr. Prover9 a Vampire) je ale založená na **rezolvencii**:

- špeciálne pravidlo na klauzulách,
- kombinuje výrokové a kvantifikátorové odvodzovanie.

Rezolvenčný dôkaz je lineárny, nevetví sa.

Rezolvencia

Rezolvencia vo výrokovej logike

Tranzitivita implikácie

Vráťme sa k neoznačeným formulám.

Je nasledujúce pravidlo korektné?

$$\frac{(A \rightarrow B) \quad (B \rightarrow C)}{(A \rightarrow C)}$$

Nahradíme implikácie disjunkciami:

$$\frac{(\neg A \vee B) \quad (\neg B \vee C)}{(\neg A \vee C)}$$

Rezolvencia

Predchádzajúce pravidlo sa dá zovšeobecniť na ľub. dvojicu klauzúl:

Definícia 14.1

Rezolvenčný princíp (**rezolvencia**, angl. *resolution principle*) je pravidlo

$$\frac{(K_1 \vee \dots \vee A \vee \dots \vee K_m) \quad (L_1 \vee \dots \vee \neg A \vee \dots \vee L_n)}{(K_1 \vee \dots \vee K_m \vee L_1 \vee \dots \vee L_n)}$$

pre ľubovoľný atóm A a ľub. literály $K_1, \dots, K_m, L_1, \dots, L_n$.

Klauzulu $(K_1 \vee \dots \vee K_m \vee L_1 \vee \dots \vee L_n)$ nazývame **rezolventou** klauzúl $(K_1 \vee \dots \vee A \vee \dots \vee K_m)$ a $(L_1 \vee \dots \vee \neg A \vee \dots \vee L_n)$.

Tvrdenie 14.2

Rezolvencia je korektné pravidlo. (Rezolventa je pravdivá v každom ohodnotení, v ktorom sú pravdivé pôvodné klauzuly.)

Špeciálne prípady rezolvenzie

Viacero pravidiel sa dá chápať ako špeciálne prípady rezolvenzie:

$$\frac{(\neg A \vee B) \quad (\neg B \vee C)}{(\neg A \vee C)} \quad \text{(HS)}$$

$$\frac{(\neg A \vee B) \quad A}{B} \quad \text{(MP)}$$

$$\frac{(\neg A \vee B) \quad \neg B}{\neg A} \quad \text{(MT)}$$

Pozorovania o rezolvencii

- Rezolvenca s **jednotkovou** klauzulou skráti druhú klauzulu:

$$\frac{\neg B \quad (A \vee B \vee \neg C)}{(A \vee \neg C)}$$

- Rezolvenca môže odvodiť **prázdnu klauzulu**:

$$\frac{\neg A \quad A}{\square},$$

vtedy premisy **nie sú súčasne splniteľné**

- Nie každý logický dôsledok sa dá odvodiť rezolvenciou:
 $\{A, B\} \models (A \vee B)$

Častá chyba pri rezolvencii

Niektoré dvojice klauzúl možno rezolvovať na viacerých literáloch:

$$\frac{(\neg p \vee q) \quad (p \vee \neg q)}{(q \vee \neg q)} \quad \checkmark$$

$$\frac{(\neg p \vee q) \quad (p \vee \neg q)}{(\neg p \vee p)} \quad \checkmark$$

ale **je chyba urobiť to naraz:**

~~$$\frac{(\neg p \vee q) \quad (p \vee \neg q)}{\square} \quad \times$$~~

Toto **nie je** inštancia rezolvencie ani korektný úsudok.

Prečo?

Častá chyba pri rezolvencii

Niektoré dvojice klauzúl možno rezolvovať na viacerých literáloch:

$$\frac{(\neg p \vee q) \quad (p \vee \neg q)}{(q \vee \neg q)} \quad \checkmark \qquad \frac{(\neg p \vee q) \quad (p \vee \neg q)}{(\neg p \vee p)} \quad \checkmark$$

ale **je chyba urobiť to naraz:**

~~$$\frac{(\neg p \vee q) \quad (p \vee \neg q)}{\square} \quad \times$$~~

Toto **nie je** inštancia rezolvenzie ani korektný úsudok.

Prečo?

Lebo $\{(\neg p \vee q), (p \vee \neg q)\}$ je ekvivalentná $p \leftrightarrow q$ a je splniteľná

$(v_1 = \{p \mapsto t, q \mapsto t\}, v_2 = \{p \mapsto f, q \mapsto f\})$,

ale $\square$ je nespĺniteľná.

Rezolvenčné odvođenje a problém

Opakovaním rezolvenčie môžeme odvodzovať ďalšie dôsledky:

Príklad 14.3

Z množiny $S = \{(A \vee B), (\neg A \vee C), (\neg B \vee A), (\neg A \vee \neg C)\}$ odvodíme:

- (1) $(A \vee B)$ predpoklad z S
- (2) $(\neg A \vee C)$ predpoklad z S
- (3) $(\neg B \vee A)$ predpoklad z S
- (4) $(\neg A \vee \neg C)$ predpoklad z S
- (5) $(A \vee A)$ rezolventa (3) a (1)
- (6) $(B \vee C)$ rezolventa (1) a (2)
- (7) $(B \vee \neg C)$ rezolventa (1) a (4)
- (8) $(B \vee B)$ rezolventa (6) a (7)
- $\vdots$

Problematické prípady

Odvodzeniami v príklade dostaneme iba existujúce alebo nové **dvojprvkové** klauzuly $((A \vee A), (B \vee C), (B \vee B), \dots)$

ale žiadnu jednotkovú, lebo rezolventa má $m + n - 2$ literálov.

$S = \{(A \vee B), (\neg A \vee C), (\neg B \vee A), (\neg A \vee \neg C)\}$ je ale nespĺniteľná, mali by sme nejako odvodiť prázdnu klauzulu.

To sa nedá bez odvodenia nejakej jednotkovej klauzuly (napr. A).

Klauzula $(A \vee A)$ je evidentne ekvivalentná s A ;

A sa ale z množiny S iba rezolvenciou odvodiť nedá.

Potrebuje ešte **pravidlo idempotencie**:

$$\frac{(K_1 \vee \dots \vee L \vee \dots \vee L \vee \dots \vee K_n)}{(K_1 \vee L \vee \dots \vee K_n)}$$

Definícia 14.4

Výrokovologické rezolvenčné odvodenie z množiny klauzúl S je každá (aj nekonečná) postupnosť klauzúl $C_1, C_2, \dots, C_n, \dots$, ktorej každý člen C_i je:

- prvkom S alebo
- rezolventou dvoch predchádzajúcich klauzúl C_j a C_k pre $j < i$ a $k < i$, alebo
- záverom pravidla idempotencie pre nejakú predchádzajúcu klauzulu $C_j, j < i$.

Zamietnutím (angl. *refutation*) množiny klauzúl S je **konečné** rezolvenčné odvodenie, ktorého posledným prvkom je prázdna klauzula $\square$.

Príklad 14.5

Nech $S = \{(A \vee B), (\neg A \vee C), (\neg B \vee A), (\neg A \vee \neg C)\}$.

Kombináciou rezolvencie a idempotencie nájdeme zamietnutie S :

- (1) $(A \vee B)$ predpoklad z S
- (2) $(\neg A \vee C)$ predpoklad z S
- (3) $(\neg B \vee A)$ predpoklad z S
- (4) $(\neg A \vee \neg C)$ predpoklad z S
- (5) $(A \vee A)$ rezolventa (3) a (1)
- (6) A idempotencia (5)
- (7) C rezolvenca (6) a (2)
- (8) $\neg C$ rezolvenca (6) a (4)
- (9) $\square$ rezolvenca (7) a (8)

Množine klauzúl budeme hovoriť aj *klauzálna teória*.

Tvrdenie 14.6

Ak pre klauzálnu teóriu S existuje zamietnutie, je nespĺniteľná.

(Ak by nejaké ohodnotenie bolo modelom S , bolo by vďaka korektnosti pravidla rezolvencie modelom každej odvodenej klauzuly, vrátane nespĺniteľnej prázdnej.)

Vyskúšajte si 14.1

Dokážte nespĺniteľnosť

$S = \{(A \vee B \vee \neg C), (\neg A \vee \neg C), (A \vee \neg B), (\neg A \vee C), (A \vee B \vee C)\}.$

Rezolvencia a SAT

Možno pomocou rezolvenzie znížiť počet premenných?

$$\frac{(\neg B \vee D) \quad (A \vee B \vee \neg C)}{(A \vee \neg C \vee D)}$$

Preskúmame nasledovný postup na hľadanie spĺňajúceho ohodnotenia:

- Ak v nejakej klauzule je A , v inej $\neg A$, spravíme na nich rezolvenciu. Ak odvodíme $\square$, vstupná formula je nespĺniteľná.
- Ak už také dvojice nie sú, tak A alebo $\neg A$ je nezmiešaný literál, a preto vieme, ako A ohodnotiť. Takto sme sa úplne zbavili premennej A .
- Toto zopakujeme postupne s ďalšími premennými, až kým nenájdeме spĺňajúce ohodnotenie.

Je tento postup polynomiálnym algoritmom pre SAT?

Ak uvedený postup vedie k zamietnutiu, ohodnotenie neexistuje.

Ohodnotenie nájdené po eliminácii premennej popísaným spôsobom však nemusí vyhovovať pôvodným klauzulám!

$$\frac{(A \vee B) \quad (\neg A \vee C) \quad (\neg A \vee D) \quad \neg B \quad C}{(B \vee C) \quad (\neg A \vee D) \quad \neg B \quad C}$$

Ak uvedený postup vedie k zamietnutiu, ohodnotenie neexistuje.
Ohodnotenie nájdené po eliminácii premennej popísaným spôsobom
však nemusí vyhovovať pôvodným klauzulám!

$$\frac{(A \vee B) \quad (\neg A \vee C) \quad (\neg A \vee D) \quad \neg B \quad C}{(B \vee C) \quad (\neg A \vee D) \quad \neg B \quad C}$$

Spodné klauzuly sú splnené pri ohodnotení $A \mapsto f, B \mapsto f, C \mapsto t$,
kým vrchné nie.

Postup sa však dá upraviť, aby fungoval. Miesto rezolvenia jednej
dvojice klauzúl použijeme rezolvenciu **súčasne pre všetky možné
dvojice** obsahujúce komplementárne literály s premennou A .

Nahradíme klauzuly obsahujúce A (vľavo, S_1) klauzulami vpravo (S_2) (X_i, Y_j sú disjunkcie literálov neobsahujúcich A):

$$\begin{array}{cc|c} A \vee X_1 & \neg A \vee Y_1 & \\ A \vee X_2 & \neg A \vee Y_2 & \\ \vdots & \vdots & \\ A \vee X_n & \neg A \vee Y_m & \end{array} \quad \begin{array}{ccc} X_1 \vee Y_1 & \dots & X_n \vee Y_1 \\ \vdots & & \vdots \\ X_1 \vee Y_m & \dots & X_n \vee Y_m \end{array}$$

Nech T je množina klauzúl, ktoré neobsahujú A . Predpokladajme, že pre nejaké ohodnotenie v_2 platí $v_2 \models S_2 \cup T$; nájdeme v_1 také, že $v_1 \models S_1 \cup T$. Ak pre nejaké i platí $v_2 \not\models X_i$, tak z $v_2 \models X_i \vee X_j$ vyplýva $v_2 \models Y_j$ pre každé j . Vtedy stačí zvoliť $v_1 = v_2 \cup \{A \mapsto t\}$. Ak pre každé i platí $v_2 \models X_i$, zvolíme $v_1 = v_2 \cup \{A \mapsto f\}$. Toto nám nepokazí splnenie klauzúl v T , lebo v S_1 sú všetky klauzuly obsahujúce A .

Naopak, ak ohodnotenie v_1 je modelom $S_1 \cup T$, bude v_1 aj modelom $S_2 \cup T$: ak $v_1(A) = t$, tak $v_1 \models Y_j$ pre všetky j , preto $v_1 \models S_2$.
Podobne pre $v_1(A) = f$.

Takto sme naozaj znížili počet premenných; podobné postupy sa využívajú pri predspracovaní vstupu pre SAT.
(Čo sa stane s veľkosťou klauzúl?)

Počet pridaných klauzúl však môže narásť exponenciálne, preto sme polynomiálny algoritmus pre SAT nezískali.

Využitím uvedeného postupu vieme dokázať úplnosť rezolvenčie.

Tvrdenie 14.7

Ak je klauzálna teória S nesplniteľná, existuje jej zamietnutie.

Uvažujme nesplniteľnú klauzálnu teóriu a rozdeľme jej klauzuly na dve množiny: v S_1 budú tie, čo obsahujú premennú A , v T ostatné. Každú klauzulu z S_2 vieme odvodiť z S_1 pomocou pravidla pre rezolvenčie.

Ako sme ukázali, množina $T \cup S_1$ je nesplniteľná vtt $T \cup S_2$ je nesplniteľná. Zároveň $T \cup S_2$ má o jednu premennú menej.

Opakovaním postupu nájdeme nesplniteľnú množinu klauzúl, ktorá má už len nezmiešané literály. Preto v nej musí byť aj $\square$.

(Kde v dôkaze využívame idempotenciu?)

Pomocou rezolvenzie vieme rozhodovať splniteľnosť.

Veta 14.8 (Korektnosť a úplnosť rezolvenzie)

Nech S je klauzálna teória.

S je výrokovologicky nespniteľná vtt existuje zamietnutie S .

Pomocou rezolvenzie možno rozhodovať aj výrokovologické vyplývanie formuly X z teórie T : vieme, že $T \models X$ vtt $T \cup \{\neg X\}$ je nespniteľná. Aby sme mohli použiť rezolvenziu, ostáva previesť všetky formuly všetky formuly z T aj $\neg X$ do CNF (čo sa vždy dá).

Rezolvencia

Prevod do klauzálnej teórie
a skolemizácia

Výrokovologická rezolvencia pracuje s klauzálnymi teóriami.

Výrokovologickú teóriu ľahko upravíme na klauzálnu — ekvivalentnými úpravami do CNF.

Ale čo s formulami v logike prvého rádu,
kde sú spojky zložito skombinované s kvantifikátormi?

Prvorádové klauzuly a klauzálne teórie

Ujasnime si najprv, aký tvar chceme dosiahnuť.

Definícia 14.9

Nech $\mathcal{L}$ je jazyk logiky prvého rádu.

Literál je atomická formula $P(t_1, \dots, t_m)$ jazyka $\mathcal{L}$
alebo jej negácia $\neg P(t_1, \dots, t_m)$.

Klauzula je všeobecný uzáver disjunkcie literálov, teda uzavretá formula jazyka $\mathcal{L}$ v tvare $\forall x_1 \cdots \forall x_k (L_1 \vee \cdots \vee L_n)$
kde $L_1, \dots, L_n$ sú literály
a $x_1, \dots, x_k$ sú **všetky** voľné premenné formuly $L_1 \vee \cdots \vee L_n$.
Klauzula môže byť aj **jednotková** ($\forall \vec{x} L_1$) alebo **prázdna** ($\square$).

Klauzálna teória je množina klauzúl $\{C_1, \dots, C_n\}$.

Môže byť tvorená aj jedinou klauzulou alebo byť prázdna.

Prvorádová ekvivalencia

Postupovať budeme podobne ako vo výrokovologickom prípade:

Postupne odstránime z teórie implikácie, negácie zložených formúl, **existenčné kvantifikátory**, disjunkcie konjunkcií, vnorené všeobecné kvantifikátory.

Podľa možnosti budeme používať ekvivalentné úpravy v prvorádovom zmysle:

Definícia 14.10 (Prvorádová ekvivalencia)

Množiny formúl S a T sú **(prvorádovo) ekvivalentné** ($S \Leftrightarrow T$) vtt pre každú štruktúru $\mathcal{M}$ a každé ohodnotenie e platí $\mathcal{M} \models S[e]$ vtt $\mathcal{M} \models T[e]$.

Tvrdenie 14.11 (Ekvivalentná úprava)

Nech X, A, B sú formuly a nech $\text{free}(A) = \text{free}(B)$.

Ak $A \Leftrightarrow B$, tak $X \Leftrightarrow X[A \mid B]$.

Rovnako ako vo výrokovej logike môžeme každú formulu ($A \rightarrow B$) ekvivalentne nahradiť formulou ($\neg A \vee B$).

Príklad 14.12

$$\begin{aligned} & \forall x(\text{dobré}(x) \wedge \text{dieťa}(x) \rightarrow \exists y(\text{dostane}(x, y) \wedge \text{darček}(y))) \\ \Leftrightarrow & \forall x(\neg(\text{dobré}(x) \wedge \text{dieťa}(x)) \vee \exists y(\text{dostane}(x, y) \wedge \text{darček}(y))) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & \forall x(\neg \text{dobré}(x) \rightarrow \neg \exists y \text{ dostane}(x, y)) \\ \Leftrightarrow & \forall x(\neg \neg \text{dobré}(x) \vee \neg \exists y \text{ dostane}(x, y)) \end{aligned}$$

Konverzia do negačného normálneho tvaru (NNF)

Definícia 14.13

Formula X je v *negačnom normálnom tvare* (NNF) vtt
neobsahuje implikáciu
a pre každú jej podformulu $\neg A$ platí, že A je atomická formula.

Formulu bez implikácií do NNF upravíme pomocou

- de Morganových zákonov pre spojky:

$$\neg(A \wedge B) \Leftrightarrow \neg A \vee \neg B \qquad \neg(A \vee B) \Leftrightarrow \neg A \wedge \neg B$$

- pravidla dvojitej negácie:

$$\neg\neg A \Leftrightarrow A$$

- zovšeobecnení de Morganových zákonov pre kvantifikátory:

$$\neg \exists x A \Leftrightarrow \forall x \neg A \qquad \neg \forall x A \Leftrightarrow \exists x \neg A$$

Tvrdenie 14.14

Pre každú formulu X existuje formula Y v NNF taká, že $X \Leftrightarrow Y$.

Príklad 14.15

$$\begin{aligned} & \forall x(\neg(\text{dobré}(x) \wedge \text{dieťa}(x)) \vee \exists y(\text{dostane}(x, y) \wedge \text{darček}(y))) \\ \Leftrightarrow & \forall x((\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x)) \vee \exists y(\text{dostane}(x, y) \wedge \text{darček}(y))) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & \forall x(\neg \neg \text{dobré}(x) \vee \neg \exists y \text{ dostane}(x, y)) \\ \Leftrightarrow & \forall x(\text{dobré}(x) \vee \forall y \neg \text{dostane}(x, y)) \end{aligned}$$

Skolemizácia (podľa nórskeho logika Thoralfa Skolema) je úprava formuly X v NNF, ktorou nahradíme existenčné kvantifikátory **novými** konštantami alebo funkčnými symbolmi.

Podobá sa pravidlu δ v tabľách,
ale aplikuje sa naraz na všetky existenčné kvantifikátory.

Výsledná formula je v novom, **rozšírenom jazyku**.

Nie je ekvivalentná s pôvodnou, ale je **ekvisplnitelná**.

Definícia 14.16 (Prvorádová ekvisplniteľnosť)

Množiny formúl S a T

sú **(prvorádovo) rovnako splniteľné** (**ekvisplnitelné**, equisatisfiable) vtt S má model vtt T má model.

Skolemizácia — skolemovská konštanta

Ľahký prípad (v podstate pravidlo δ):

Vo formule X sa vyskytuje $\exists y A$ **mimo** všetkých oblastí platnosti všeobecných kvantifikátorov.

1. Pridáme do jazyka novú, **skolemovskú konštantu** c (nebola doteraz v jazyku v žiadnej úlohe).
2. Každý výskyt podformuly $\exists y A$ v X **mimo** všetkých oblastí platnosti všeobecných kvantifikátorov nahradíme formulou

$$A\{y \mapsto c\}$$

Konštanta c **pomenúva objekt**, ktorý existuje podľa $\exists y A$.

Príklad 14.17

$$\exists x (\text{dobré}(x) \wedge \text{dieťa}(x))$$

$$\rightsquigarrow \text{dobré}(\text{nejaké\_dobré\_dieťa}) \wedge \text{dieťa}(\text{nejaké\_dobré\_dieťa})$$

Skolemizácia – skolemovská funkcia

Vo formule X sa vyskytuje $\exists y A$ v oblasti platnosti všeobecných kvantifikátorov premenných $x_1, \dots, x_n$:

$$X = \dots \forall x_1 (\dots \forall x_2 (\dots \forall x_n (\dots \exists y A \dots) \dots) \dots) \dots$$

1. Pridáme do jazyka nový funkčný symbol, *skolemovskú funkciu* f .
2. Každý výskyt $\exists y A$ v X v oblasti platnosti kvantifikátorov $\forall x_1, \dots, \forall x_n$ nahradíme formulou

$$A\{y \mapsto f(x_1, x_2, \dots, x_n)\}$$

Funkcia f *pomenúva priradenie* objektu y objektom $x_1, \dots, x_n$.

Príklad 14.18

$$\begin{aligned} & \forall x (\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \exists y (\text{dostane}(x, y) \wedge \text{darček}(y))) \\ \rightsquigarrow & \forall x (\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \\ & (\text{dostane}(x, \text{darček\_pre}(x)) \wedge \text{darček}(\text{darček\_pre}(x)))) \end{aligned}$$

Tvrdenie 14.19

Pre každú uzavretú formulu X v jazyku $\mathcal{L}$ existuje formula Y vo vhodnom rozšírení $\mathcal{L}'$ jazyka $\mathcal{L}$ taká, že Y neobsahuje existenčné kvantifikátory a X a Y sú **ekvisplnitelné**.

Príklad 14.20

$$\begin{aligned} \exists z \Big(& R(z, z) \wedge \forall x \big(\neg R(x, z) \vee \exists u (R(x, u) \wedge R(u, z)) \\ & \vee \forall y \exists v (\neg R(y, v) \wedge R(x, v)) \\ & \vee \exists v \forall w (R(x, v) \wedge R(v, w)) \big) \Big) \end{aligned}$$

$\rightsquigarrow \dots?$

Definícia 14.21

Formula X je v *prenexnom normálnom tvare* (PNF) vtt má tvar $Q_1x_1 Q_2x_2 \cdots Q_nx_n A$, kde $Q_i \in \{\forall, \exists\}$, x_i je premenná a A je formula bez kvantifikátorov (*matice* formuly X).

Skolemizovanú formulu v NNF upravíme do PNF opakovanou aplikáciou nasledujúcich transformácií:

- ak x nemá voľný výskyt v B ,

$$(\forall x A \wedge B) \Leftrightarrow \forall x (A \wedge B) \quad (B \wedge \forall x A) \Leftrightarrow \forall x (B \wedge A)$$

$$(\forall x A \vee B) \Leftrightarrow \forall x (A \vee B) \quad (B \vee \forall x A) \Leftrightarrow \forall x (B \vee A)$$

- ak sa x má voľný výskyt v B a y je nová premenná,

$$(\forall x A \wedge B) \Leftrightarrow (\forall y A\{x \mapsto y\} \wedge B) \quad (B \wedge \forall x A) \Leftrightarrow (B \wedge \forall y A\{x \mapsto y\})$$

$$(\forall x A \vee B) \Leftrightarrow (\forall y A\{x \mapsto y\} \vee B) \quad (B \vee \forall x A) \Leftrightarrow (B \vee \forall y A\{x \mapsto y\})$$

Konverzia do PNF

Tvrdenie 14.22

Pre každú formulu X v NNF bez existenčných kvantifikátorov existuje ekvivalentná formula Y v PNF a NNF.

Príklad 14.23

$$\begin{aligned} & \forall x (\text{dobré}(x) \vee \forall y \neg \text{dostane}(x, y)) \\ \Leftrightarrow & \forall x \forall y (\text{dobré}(x) \vee \neg \text{dostane}(x, y)) \end{aligned}$$

Pozor! Pre ekvivalentnosť prenexovania je nutné, aby boli premenné viazané rôznymi kvantifikátormi rôzne:

$$\begin{aligned} (\forall x A(x) \vee \forall x B(x)) & \not\Leftrightarrow \forall x (A(x) \vee B(x)) \\ (\forall x A(x) \vee \forall x B(x)) & \Leftrightarrow \forall x (A(x) \vee \forall x B(x)) \\ & \Leftrightarrow \forall x \forall y (A(x) \vee B(y)) \end{aligned}$$

Prenexujte **po jednom** alebo premenujte premenné (ešte pred skolemizáciou)

Konverzia do CNF

Maticu (najväčšiu podformulu bez kvantifikátorov) formuly v PNF upravíme do CNF pomocou distributívnosti a komutatívnosti disjunkcie:

$$(A \vee (X \wedge Y)) \Leftrightarrow ((A \vee X) \wedge (A \vee Y))$$

$$((X \wedge Y) \vee A) \Leftrightarrow ((X \vee A) \wedge (Y \vee A))$$

Príklad 14.24

$$\begin{aligned} & \forall x(\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \\ & \quad (\text{dostane}(x, \text{darček\_pre}(x)) \wedge \text{darček}(\text{darček\_pre}(x)))) \\ \Leftrightarrow & \forall x((\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \text{dostane}(x, \text{darček\_pre}(x))) \wedge \\ & \quad (\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \text{darček}(\text{darček\_pre}(x)))) \end{aligned}$$

Konverzia do klauzálnej teórie

Formula, ktorej matica je v CNF, je ekvivalentná s konjunkciou klauzúl:

$$\forall x(A \wedge B) \Leftrightarrow (\forall x A \wedge \forall x B)$$

a konjunkcia klauzúl je ekvivalentná s ich množinou:

$$\{(\forall x A \wedge \forall x B)\} \Leftrightarrow \{\forall x A, \forall x B\}$$

Príklad 14.25

$$\{\forall x((\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \text{dostane}(x, \text{darček\_pre}(x))) \wedge (\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \text{darček}(\text{darček\_pre}(x))))\}$$

$$\Leftrightarrow \{(\forall x(\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \text{dostane}(x, \text{darček\_pre}(x))) \wedge \forall x(\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \text{darček}(\text{darček\_pre}(x))))\}$$

$$\Leftrightarrow \{\forall x(\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \text{dostane}(x, \text{darček\_pre}(x))), \forall x(\neg \text{dobré}(x) \vee \neg \text{dieťa}(x) \vee \text{darček}(\text{darček\_pre}(x)))\}$$

Konverzia do klauzálnej teórie

Veta 14.26

Ku každej teórii T v jazyku logiky prvého rádu $\mathcal{L}$ existuje ekvisplniteľná klauzálna teória v nejakom rozšírení $\mathcal{L}'$ jazyka $\mathcal{L}$ o skolemovské konštanty a funkcie.

Príklad 14.27

$$\left\{ \begin{array}{l} \forall x (\text{dobré}(x) \wedge \text{dieťa}(x) \rightarrow \exists y (\text{dostane}(x, y) \wedge \text{darček}(y))), \\ \exists x (\text{dobré}(x) \wedge \text{dieťa}(x)), \\ \forall x (\neg \text{dobré}(x) \rightarrow \neg \exists y \text{ dostane}(x, y)) \end{array} \right\} \rightsquigarrow$$
$$\left\{ \begin{array}{l} \forall x_1 (\neg \text{dobré}(x_1) \vee \neg \text{dieťa}(x_1) \vee \text{dostane}(x_1, \text{darček\_pre}(x_1))), \\ \forall x_2 (\neg \text{dobré}(x_2) \vee \neg \text{dieťa}(x_2) \vee \text{darček}(\text{darček\_pre}(x_2))), \\ \text{dobré}(\text{nejaké\_dobré\_dieťa}), \text{dieťa}(\text{nejaké\_dobré\_dieťa}), \\ \forall x_3 \forall y (\text{dobré}(x_3) \vee \neg \text{dostane}(x_3, y)) \end{array} \right\}$$

Konverzia do prvorádovej CNF

Dôkaz/algoritmus

T_I : Implikácie nahradíme disjunkciami.

T_N : **Negačný normálny tvar** (NNF): Presunieme negácie k atómom.

T_V : Premenujeme premenné tak,
aby každý kvantifikátor viazal inú premennú ako ostatné kvantifikátory.

T_S : **Skolemizácia**: Existenčné kvantifikátory nahradíme substitúciou nimi viazaných premenných za skolemovské konštanty/aplikácie skolemovských funkcií na príslušné všeobecne kvantifikované premenné.

T_P : **Prenexný normálny tvar** (PNF):
presunieme všeobecné kvantifikátory na začiatok formuly.

T_D : **Konjunktívny normálny tvar** (CNF): distribuujeme disjunkcie do konjunktíí.

T_K : Odstránime konjunkcie rozdelením konjunktov do samostatne kvantifikovaných klauzúl.

Skolemizácia vytvorí ekvivalentnú teóriu, ostatné úpravy sú ekvivalentné.

Rezolvencia

Rezolvencia v logike prvého rádu

Prvorádovou rezolvenciou budeme odvodzovať dôsledky klauzálnych teórií.

Dohoda 14.28

Všeobecné kvantifikátory v zápise klauzúl budeme zanedbávať.

Teda namiesto $\forall x_1 \cdots \forall x_n (L_1 \vee \cdots \vee L_m)$ píšeme iba $L_1 \vee \cdots \vee L_m$.

Pozor: konštanty a premenné treba naďalej striktne rozlišovať,
za konštanty nie je možné dosádzať iné termy!

Úsudky s klauzulami

Príklad 14.29

Každého má niekto rád — jeho najlepší kamarát/najlepšia kamarátka (NK):

$$\forall y \, r(nk(y), y)$$

Kto má rád Dadu, toho Edo nemá rád:

$$\forall x (\neg r(x, D) \vee \neg r(E, x)),$$

Teda aj Dadu má niekto rád:

$$r(nk(D), D)$$

Ak Dadin NK má rád Dadu, tak ho Edo nemá rád:

$$\neg r(nk(D), D) \vee \neg r(E, nk(D)).$$

Preto (výrokovou rezolvenciou):

$$\frac{\begin{array}{c} r(nk(D), D) \\ (\neg r(nk(D), D) \vee \neg r(E, nk(D))) \end{array}}{\neg r(E, nk(D))}$$

Úsudky s klauzulami

Celý úsudok z príkladu aj s dosadeniami:

$$\frac{\forall y \, r(\text{nk}(y), y) \quad \forall x (\neg r(x, D) \vee \neg r(E, x))}{\neg r(E, \text{nk}(D))}$$

Aby sme klauzuly mohli rezolvovať, potrebovali sme substitúciu:

$$\sigma = \{x \mapsto \text{nk}(D), y \mapsto D\}$$

Po substitúcii σ majú komplementárne literály rovnaké argumenty predikátu:

$$\begin{aligned} r(\text{nk}(y), y)\sigma &= r(\text{nk}(D), D) \\ \neg r(x, D)\sigma &= \neg r(\text{nk}(D), D) \end{aligned}$$

Ak chceme čo najvšeobecnejší úsudok, hľadáme najvšeobecnejší unifikátor.

Príklad 14.30

$$\frac{r(\text{nk}(y), y) \sigma \quad (\neg r(x, D) \vee \neg r(E, x)) \sigma}{\neg r(E, x) \sigma}$$

$$\sigma = \{x \mapsto \text{nk}(D), y \mapsto D\}$$

$$\frac{r(\text{nk}(D), D) \quad \neg r(\text{nk}(D), D) \vee \neg r(E, \text{nk}(D))}{\neg r(E, \text{nk}(D))}$$

Príklad 14.31

Rovnaké premenné v klauzulách môžu zabrániť unifikácii literálov:

$$r(nk(x), x)$$

$$\neg r(x, D) \vee \neg r(E, x)$$

Klauzuly sú však všeobecne kvantifikované **nezávisle** od seba.

Premenovanie premenných v jednej z nich nezmení jej význam, ale umožní unifikáciu (viď predchádzajúci príklad).

$$r(nk(y), y)$$

$$\neg r(x, D) \vee \neg r(E, x)$$

Definícia 14.32

Premenovaním premenných je každá substitúcia

$\sigma = \{x_1 \mapsto y_1, \dots, x_n \mapsto y_n\}$, kde $y_1, \dots, y_n$ sú premenné.

Definícia 14.33

Nech C a D sú prvorádové klauzuly, nech A a B sú atómy, nech L a K sú literály.

Rezolvenca (angl. resolution) je odvodzovacie pravidlo

$$\frac{A \vee C \quad \neg B \vee D}{(C\theta \vee D)\sigma} \quad \begin{array}{l} \sigma \text{ je unifikátor } A\theta \text{ a } B, \\ \theta \text{ je premenovanie premenných.} \end{array}$$

Faktorizácia (angl. factoring) je odvodzovacie pravidlo

$$\frac{L \vee K \vee C}{(L \vee C)\sigma} \quad \sigma \text{ je unifikátor } L \text{ a } K.$$

Faktorizácia je zovšeobecnenie idempotencie pri výrokovej rezolvencii.

Rezolvencia postupne

Rezolvenciu

$$\frac{\neg P(x) \vee \neg Q(y, x) \vee R(f(x, y), y) \quad \neg R(x, c)}{\neg P(x) \vee \neg Q(c, x)}$$

si môžeme predstaviť ako postupný proces:

	$\neg R(x, c)$
prenenovanie:	$\downarrow \{x \mapsto z\}$
	$\neg P(x) \vee \neg Q(y, x) \vee R(f(x, y), y) \quad \neg R(z, c)$
unifikácia:	$\downarrow \{y \mapsto c, z \mapsto f(x, c)\} \quad \downarrow$
	$\neg P(x) \vee \neg Q(c, x) \vee R(f(x, c), c) \quad \neg R(f(x, c), c)$
	<hr/>
	$\neg P(x) \vee \neg Q(c, x)$

Definícia 14.34

Nech T je klauzálna teória.

Rezolvenčným odvodením z T je každá (aj nekonečná) postupnosť klauzúl $\mathcal{Z} = (C_1, C_2, \dots, C_n, \dots)$, kde každá klauzula C_i , $1 \leq i \leq n$, je:

- prvkom T , alebo
- odvodená pravidlom rezolvencie z klauzúl C_j a C_k , ktoré sa v $\mathcal{Z}$ nachádzajú pred C_i (teda $j, k < i$), alebo
- odvodená pravidlom faktorizácie z klauzuly C_j , ktorá sa v $\mathcal{Z}$ nachádza pred C_i (teda $j < i$).

Zamietnutím T (angl. *refutation*) je každé konečné rezolvenčné odvodenie $\mathcal{Z} = (C_1, C_2, \dots, C_n)$, kde $C_n = \square$.

Refutačná korektnosť a úplnosť rezolvencie

Pri klasickom poňatí dôkazu ako postupnosti formúl, ktoré sú odvodené z predošlých formúl pomocou fixnej sady pravidiel, pod *úplnosťou* rozumieme schopnosť odvodiť z teórie hociktorú formulu, ktorá je jej logickým dôsledkom. Rezolvenca je v tomto zmysle neúplná (napr. z A nevieme odvodiť $A \vee B$ či $A \vee \neg A$).

Vieme však rezolvenciou z ľubovoľnej nespĺniteľnej teórie odvodiť $\square$ (prázdna klauzula, ktorá je zjavne nespĺniteľná). Tejto vlastnosti hovoríme *refutačná úplnosť*.

Veta 14.35 (Refutačná korektnosť a úplnosť rezolvencie)

Nech T je klauzálna teória.

Potom existuje zamietnutie T vtt T je nespĺniteľná.

Refutačná korektnosť a úplnosť rezolvenzie

Pretože každú teóriu môžeme transformovať na ekvisplniteľnú klauzálnu teóriu, dostávame:

Dôsledok 14.36 (Úplnosť rezolvenzie)

Nech T je teória, nech X je uzavretá formula.

Nech $T'_X = \{C_1, \dots, C_n\}$ je klauzálna teória ekvisplniteľná s $T \cup \{\neg X\}$.

Potom z T vyplýva X vtt existuje zamietnutie T'_X .

Príklad 14.37

Dokážme nespľniteľnosť:

$$\left\{ \begin{array}{l} \forall x \, r(\text{nk}(x), x), \\ \forall x \, \forall y \, r(x, \text{nk}(y)), \\ \forall x (\neg r(x, D) \vee \neg r(E, x)) \end{array} \right\}$$